

**JAPON MODERNLEŞMESİ VE OSMANLI: JAPONYA’NIN TÜRK DÜNYASI
VE İSLAM POLİTİKALARI, İLETİŞİM YAYINLARI, II. BASIM, 2015
448 SAYFA**

*Aymila UCUN**

Makale Geliş Tarihi/Received: 08/11/2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 20/12/2022

Makale Yayın Tarihi/Published: 30/12/2022

Atıf için/To cite: Ucuñ, A., *Book Review* (2022). Selçuk Esenbel. Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları, İletişim Yayınları, II. Basım, 2015, 448 Sayfa, *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 149-152.

Ulusların toplum ve devlet bilinci oluşturabilmek amacıyla tarihsel süreçlerini araştırmaları ve anlamaları önem arz etmektedir. Tarihsel gelişimlerini objektif bir şekilde analiz eden uluslar, geleceklerini tayin etme noktasında kayda değer bir adım atmış olurlar. Bununla birlikte başka ulusların tarihsel gelişimini inceleyip kendi tarihiyle mukayese edebilmek olumlu çıktılara neden olmaktadır. Örneğin, entelektüel seviyede sunulan bu bilgiler, toplumun kendi olumlu ve olumsuz yanlarını görüp daha sağlıklı çıkarımlarda bulunmasına katkıda bulunabilecektir.

Türkiye coğrafi konumu ve yüzyıllardır süregelen etkileşim gereği Batı medeniyetiyle daha girift ilişkiler kurabilme zeminine sahip olmuştur. Bu konuda Batı dünyasına dair somut ve soyut kaynaklar daha çeşitli olduğu halde, Uzakdoğu ile tarihsel ilişkileri ve etkileşimi konu edinen kaynaklar ise sınırlı seviyede gözükmektedir.

Bahsi geçen saikler doğrultusunda Profesör Doktor Ayşe Selçuk ESENBEL'in 2012 yılında yayımladığı "*Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*" isimli kitap dikkate ve okunmaya değer bir eser niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın özgün olmasında Selçuk ESENBEL'in yaşamının ve akademik kariyerinin etkisi büyüktür. Babasının diplomat olması sebebiyle 16 yaşında Japonya'ya giden ESENBEL, burada Japon dilini öğrenmiştir. Lise ve üniversite eğitimini Tokyo'da tamamlayan ESENBEL, Georgetown Üniversitesi'nde Japon dili ve dilbilimi üzerine yüksek lisans; Columbia Üniversitesi'nde ise Japon tarihi üzerine doktora eğitimini bitirmeyi başarmıştır. Yazarın sahip olduğu bu akademik geçmiş onu özellikle Japon tarihi alanında Türkiye'deki en önemli uzmanlardan biri haline getirmiştir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD.
aymis_011@hotmail.com

Yazar, “*Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*” isimli eserinde Uzakdoğu ve Japonya hakkında okuyucuların ufkunu açıcı bir dil ve içerik kullanmıştır. Kitap 448 sayfadan oluşmakta olup içerik üç ana bölüm üzerinden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

İlk bölümde Japonya'nın siyasi ve toplumsal gelişimi Meiji restorasyonu da (modernleşme) içine alacak şekilde ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Osmanlı Devleti ile Japonya ikilisi; siyasi, coğrafi ve toplumsal yönlerden mukayese edilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise iki tarafın kendi tarihsel süreçleri içerisinde birbiriyle temasları incelenmiştir.

Birinci bölümde, Japon modernleşmesine zemin hazırlayan erken dönem siyasi ve toplumsal özellikler ile modernleşmeyi mümkün kılan faktörler üzerinde durulmuştur. Bu bölüm; yerel yönetim, aydınların etkisi, toprak düzeni ve eğitim modeli gibi unsurlar hakkında kayda değer bilgileri okuyucuların istifadesine sunmaktadır. Bu bölümde yazar, 1600-1868 yıllarını kapsayıp “erken modern” olarak da adlandırılan Tokugawa Japonyası'nın sosyo-ekonomik tarihini ele almıştır. Japon modernleşmesine zemin hazırlayan Tokugawa Dönemi'nde ulusal hükümdarlar; vergilendirme ve köy idaresi gibi konularda daha fazla otorite sahibi olabilmek için tedbirlere başvurmuşlardır. Örneğin; samuraylar kent merkezlerine nakledilerek düzenli ordu sistemine geçildiği gibi bürokrasideki personel sayısı da kademeli olarak artırılmıştır. Bu durum, Japonya örneğinde sosyal değişim sürecini hızlandıran etkenlerden biri olmuştur.

Japonya'nın dış dünyaya kapalı olduğu döneme daha ayrıntılı bakıldığında; Tokugawa Hanedanı'nın birbirinden bağımsız olan feodal yapıları merkeziyetçi bir anlayışla birleştirdiği ve ülke genelinde merkezî feodalizmi hâkim hale getirdiği görülmektedir. Tokugawa döneminde imparator ve ailesi, ülkenin manevi lideri konumunda olup siyasi güç noktasında etkinliği bulunmamaktadır. Bu değişim sürecinin detaylı şekilde incelendiği bölümlerde köy ve kent yaşamı, toplumsal cinsiyet algısı, ayaklanma ve çatışmalar, Japon aydınlarının Batı medeniyeti ile ilişkisi gibi çeşitli konulara yer verilmektedir. Tokugawa anlayışının dış dünyadan uzak duruşu ve bir şekilde kendi güçleri üzerinden hareket edişi Japon toplumunun sermaye ve güç kazanmasını sağlamıştır. Japonya, Tokugawa anlayışıyla dış dünyadaki dinî ve siyasi çalkantılara kendini kapatmış feodal bir yapıyla yönetilmiştir. Bu yapı, bir taraftan ülkeyi dışa kapalı tutarak birtakım olumsuzlukları getirmiş, diğer taraftan ise restorasyon dönemi reformları için zemin hazırlamıştır. ABD'nin baskısıyla 1858 yılında imzalanan kapitülasyon anlaşmaları ile birlikte diğer başat güçler de Japonya ile benzer antlaşmalar imzalamak istemişlerdir. Dışa açılmak zorunda kalan Japonya, kendi ulusal modernleşmesini sağlayabilmek için adımlar atmaya başlamıştır.

Japonya ve Osmanlı Devleti modernleşme süreçlerinin akademik düzeyde karşılaştırılabilmesi için her iki toplumun modernizasyon süreçlerini motive eden dinamiklerin anlaşılabilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmayı orijinal kılan hususlardan

birisi, yazarın dönemin ruhunu birincil kaynaklar üzerinden verebilmeyi başararak yakından ilgilidir. ESENBEL, her iki toplumu/devleti karşılaştırırken birey, toplum ve devlet gibi çeşitli düzeylerde analizlere yer vererek indirgemeci yaklaşımlardan kaçınmış ve benimsediği tarih metodolojisi ve felsefesiyle her iki toplumu da kendi değer yargıları üzerinden anlamaya çalışmıştır.

1868 yılında başlayan Meiji Restorasyon Dönemi ile Osmanlı Devleti'ndeki modernleşme sürecinin karşılaştırıldığı ikinci bölüm, her iki toplumun “modernleşme” olgusuna yaklaşımlarının anlaşılmasını sağlayan bir içerik barındırmaktadır. Yazar bu bölümden itibaren iki devlet arasındaki modernleşme sürecini açıklayabilmek için mukayeseli bir çalışma kaleme almıştır. Bu bağlamda ESENBEL, karşılaştırmalı tarih yöntemini benimseyip Türkiye’de “ulus ötesi” veya “uluslararası” tarihçilik anlayışının yerleşmesine katkı sağlama çabası içerisine girmiştir. İkinci bölüm boyunca yazar, ulusal, bölgesel ve uluslararası gelişmelerin etkilerini de göz önüne alarak Japonya ve Osmanlı Devleti’nde modernleşme sürecinde birbirlerinden farklılaşan politikaları ve sonuçlarını analiz etmiştir. Bu kapsamda yazar, Osmanlı Devleti’nin yaşanan iç ve dış siyasi gerginliklerden ötürü kaynaklarının büyük bir kısmını savunma giderlerine harcamak zorunda kaldığını belirtirken, coğrafi, demografik ve tarihî koşulların Japon İmparatorluğu’nun sermayesini sanayi ve bilime aktarmasına imkân tanıdığına vurgu yapmıştır.

Yazarın çalışmalarında da belirttiği üzere; “Japonya, 1868’de Meiji Restorasyonu olarak bilinen radikal rejim değişikliğiyle birlikte hem eski geleneksel devletin ruhani geleneğini temsil eden Japon İmparatorluk hanedanını, hem de ülkenin askerî hükümdarı olan Tokugawa Şogunlarının yönettiği samuray askerî sınıf iktidarının feodal hukuk ve töreye dayalı dış dünyaya kapalı siyasetini kaldırmıştır. Meiji rejiminin kurulmasıyla yönetime gelen reformistler, Batı uygarlığını temel bir ölçüt olarak kabul edip özellikle İngiltere’yi örnek alıp yakın ilişkiler kurarak sanayileşme ve modernleşme politikaları gütmüşlerdir. Bu sayede Japonya, dünya kamuoyunda Uzak Doğu’nun yükselen yıldızı olarak tanınır hale gelmiştir”.

Yazar, Osmanlı ve Japon modernleşmesinin farklı sonuçlara ulaşmasındaki temel dinamiklerin anlaşılabilmesi için Meiji dönemini ortaya çıkaran özel koşullara vurgu yapmıştır. Bu vurgunun sebebi restorasyonun gerekliliğinin daha iyi anlaşılmasıdır. 1858 yılında imzalanan kapitülasyon antlaşmasına gösterilen tepkinin, Meiji İmparatorluğu’nun kurulmasının sonucu oluşturduğuna vurgu yapan yazar (s.141), Japonya’nın İngiltere ile yakın ilişkiler kurarak diğer devletlere nazaran Batı ile görece eşit ve yakın ilişkiler kurabildiği savını ortaya atmaktadır. Japonya’nın demografik yapısının Osmanlı Devleti’ne göre homojen olması, coğrafi konumunun avantajı ve İngiltere ile yakın ilişkiler kurma strateji izlemesi iki tarafın modernleşme sürecinin farklılıklar taşımaya zemin hazırlamıştır.

Üçüncü bölümde ise adı geçen iki devletin birbirleriyle temasları (Japon yetkililerinin Osmanlı Devletini ziyaretleri, Ertuğrul Fırkateyni deniz faciası, Abdürreşid İbrahim'in hayatı vb.) ele alınmıştır. Asya kıtasında Çarlık Rusya-Japonya gerilimi gün geçtikçe artarken Japon yöneticiler, siyasi ilişki kurdukları devletlerin sayısını artırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda Çarlık Rusya'nın baskısını hisseden iki devletin birbiriyle temas kurması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Sonuç olarak; kitabın bütünü içerik, kavramsal ve teorik arka plan, yöntem ve dil gibi çeşitli açılardan değerlendirildiğinde yazarın akademik hayatı boyunca edindiği teorik bilgi birikimiyle Japonya'da edindiği gözlem ve deneyimlerini Türk ve Japon toplumlarının kıyaslanması örneği üzerinden okuyucuya aktarmaya çalıştığı görülmektedir. Karşılaştırmalı tarih yönteminin getirdiği dezavantajlardan kaçınmaya gayret ederek, “kim kazandı”, “kim kaybetti” gibi indirgemeci sorulardan ziyade iki toplumun tecrübelerindeki farklılığı yaratan unsurların derinlemesine ve çok boyutlu bir analizi ile farklılık ve ortaklıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu özellikleriyle kitap, gerek dil gerekse ortaya koyduğu geniş konu yelpazesıyla akademik çevrenin yanı sıra politikacılar, sosyologlar, tarihçiler, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümü öğrencileri için dikkate değer bir eser kategorisinde yer almaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Disclosure Statement: No potential conflict of interest was reported by the author(s).